

V. Žulio pradėta diskusija dėl trečiojo asmens [Žulys, 1974, p. 83–92; Žulys, 1975, p. 63–73] verta dėmesio, tačiau be rezervų negali būti priimta. Sinchroniškai trečiojo asmens formų tematinis balsius geriau laikyti galūnėmis [plg. Paulauskienė, 1979, p. 133].

Dar yra painiavos ir terminologijoje: dalyvių galūnei priskiriamas ir formantas, padalyvio formantas vadinamas galūne ar galūne-formantu [žr. Jakaitienė, Laigonaitė, Paulauskienė, 1976, p. 176–178, 195] ir pan.

Jūratė Sirtautaitė

LITERATŪRA

Grenda, 1975 – Grenda Č. Nulinės galūnės lietuvių kalbos formų sistemoje. – Kalbotyra, 1975, t. 26(1), p. 75–78.

Jakaitienė, Laigonaitė, Paulauskienė, 1976 – Jakaitienė E., Laigonaitė A., Paulauskienė A. Lietuvių kalbos morfologija. – V., 1976.

Kuosienė, 1976 – Kuosienė M. Morfologinio nagrinėjimo pavyzdžiai. – Šiauliai, 1976.

Labutis, 1969 – Labutis V. Kiek lietuvių kalboje žodžių galūnių? – Tarybinė mokykla, 1969, Nr. 10, p. 24–25.

■ LKG, 1965; 1971 – Lietuvių kalbos gramatika. – V., 1965, t. 1; 1971, t. 2.

Paulauskienė, 1979 – Paulauskienė A. Gramatinės lietuvių kalbos veiksmazodžio kategorijos. – V., 1979.

Sirtautas, 1975 – Sirtautas V. (Rec.) Lietuvių kalbos vadovėliai (I–VI kl.). – Mūsų kalba, 1975, Nr. 5, p. 27–31.

Žulys, 1974 – Žulys V. Trečiojo asmens nėra. – Kalbotyra, 1974, t. 25(1), p. 83–92.

Žulys, 1975 – Žulys V. Bendrinės lietuvių kalbos veiksmazodžių asmens galūnės. – Kalbotyra, 1975, t. 26(1), p. 63–73.

Šiaulių K. Preikšo pedagoginis institutas

Įteikta

1979 m. gruodžio 13 d.

Kelios pastabos apie slavizmų funkcionavimą tarminėje leksikoje

1. Dialektologinėse ekspedicijose pastebėjau, kad slavizmų kiekis informantu kalboje labai daug priklauso nuo pokalbio temos. Mažiausiai skolinių vartojama, kalbant apie valstiečių buitį, papročius, ūkį ir panašius dalykus. Jeigu informantas pasakoja apie tarnybą carinėje armijoje ar kokias nors išvykas, gyvenimą už Lietuvos ribų, jis vartoja gerokai daugiau slavizmų. Tarp jų yra nemaža rusiškų žodžių, pritaikytų prie tarmės fonetinės sistemos.

Iliustracijai išrinkau slavizmus iš pusės valandos teksto apie tarnybą carinėje armijoje, papasakoto Utenos rajono Taurėgų apylinkės Stūglių kaimo gyventojų Kazio Šimkūno (g. 1883 m.). Tame tekste rasta 75 slavizmai (čia nepriskaičiuojami vadinamieji tarptautiniai žodžiai, kaip *amunicija*, *bataljonas* etc.). Iš jų 40 tarmėje yra žinomi, vartojami, pvz.: *cāglė* 'plyta', *čebātas*, *čėsas*, *dabōti*, *grāmatnas*, *kūlō-*

kas, laškà 'lova'. Kiti 35 tarmės leksikos sistamai nėra būdingi: *ats(i)lŷčyti* 'pasizymėti, išsiskirti iš kitų', *česàvas* 'sargybinis', *čėstis* f. 'pagarba', *daprosas*¹ 'apklauša, tardymas', *dižurnas* 'budintysis', *grėznas* 'purvinas', *nasilščikas* 'nešikas', *nazarātėliai* '(čia) gydytojai', *pagónas* 'antpetis', *paviėrka* 'patikrinimas', *pekuótas* 'pės-tininkai', *perevóčikas* 'vertėjas', *pluótas* 'laivynas', *prikazónė* || *prikozónė* || *prikō-zas* 'įsakymas', *prisiega* 'priesaika', *próstynia* 'patalynė', *smótras* 'apžiūra', *sna-riódas* 'sviedinys', *sustrótyti* 'sustatyti', *turnŷkas* 'gimnastikos prietaisas', *vójniskas* 'karinis', *záłpa* 'salvė', *zanėtija* 'užsiėmimas', *zapásnas* 'atsarginis' etc. Tarmės atstovai (ypač moterys), nesusidūrę su karinės tarnybos realijomis, tokių žodžių nežino ir nevartoja, todėl jų negalima laikyti tarmės leksikos dalimi. Taigi tyrinėjant tarmių slavizmus, būtina atsižvelgti į jų vartojimo ypatumus atskiruose lek-sikos sluoksniuose, atskirų informantų kalboje ir pan. Tokie tyrinėjimai duotų daug medžiagos skolinių istorijai nušviesti, padėtų tiksliau nustatyti, kaip ir kodėl tie skoliniai plinta.

2. Atkreiptinas dėmesys ir dar į vieną dalyką, susijusį su slavizmais (ir apskritai – skoliniais). Mano gimtojoje tauragniškių šnekoje (rytų aukštaičių uteniškių tarmės pakraštys) slavizmai dažnai ne išstumia lietuviškus resp. baltiškus žodžius, o tik pavadina sinonimines – paprastai naujesnes – tų žodžių sąvokas. Tauragniškiečiai turi baltišką žodį *dešrà* 'kruopų arba tarkuotų bulvių prikimšta žarna, vė-darai'; mėsos prikimštai žarnai pavadinti vartojamas nelabai senas skolinys *kilbasà*. Matyt, su mėsos dešromis rytų aukštaičiai susipažino per slavus. Galima pateikti ir daugiau pavyzdžių: *krósnis* 'iš akmenų sukrautas šildomasis pirties ugniakuras' ≠ *pėčius* 'iš plytų (ar koklių) sumūrytas įrenginys patalpai šildyti, maistui virti, kepti; duonkepis'; *klúonas, klaímas* 'trobesys javams, šienui krauti' ≠ *sarójus* 'ana-logiškos paskirties naujesnės konstrukcijos pastatas, daržinė'; *rātai* 'vežimas' ≠ *li-nelka* 'lengvas, gražus vežimas su lingynėmis'; *bandėlė* 'naminis apvalios formos mil-tų kepinys' ≠ *búlka* 'analogiškas pirktinis kepinys'.

3. Kai kurie slavizmai vartojami tik frazeologizmuose (paprastai keiksmazo-džiuose) ar šiaip sustabarėjusiuose junginiuose, pvz.: *čiórtas, biesas* 'velnias' – *kad tave čiórtas (biesas, biesai), kur biesas (čiórtas) neša* etc.; *mācas* 'jėga' – *prakleñtamācas* (toks keiksmazodis), *čiorto mācas*; *nóglà (= noglà)* – *suk ta-ve nóglà, tas nóglà* [apie arklių] *nejuda iš vietos* etc.

Šiomis pastabomis norėta atkreipti dėmesį į kai kuriuos, iki šiol, rodos, mažai tyrinėtus klausimus, būtent – skolinių funkcionavimą tarmėje, jų santykiavimą su savais žodžiais.

Bonifacas Stundžia

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Baltų filologijos katedra

[teikta
1979 m. gruodžio 30 d.]

¹ „Vidurine priegaide“ pažymėti balsiai tariami trumpiau už tvirtagalius.